دیدگاه

مسئله حجاب نیست دعوا سر ربوبیت خداست

مرتضی روحانی، پایه‌گذار مؤسسه فرهنگی ترجمان و مدیر گروه غرب‌شناسی پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی درباره اظهارات سیدعزت‌الله ضرغامی، وزیر میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در تاریخ پانزدهم آبان ماه در دانشگاه صنعتی شریف یادداشتی نوشت. در بخشی از این یادداشت آمده است:

آقای ضرغامی گفت: «دیدید چند نوجوان روسری را برداشتند و اتفاقی نیفتاد و نظام فروریخت! نظام درخت تناوری است که شاخ و برگ و میوه آن تمام دنیا را فرا گرفته است». البته این سخن حرف دل بسیاری از سیاستمداران دیگر هم است و چه بسا در خلوت هم آن را بیان و توجیه کنند اما کسی گفته بود از نوجوان و حتی جوانان و میانسالان کشف حجاب کنند نظام فرومی‌ریزد؟ هیچ دیگران نمی‌دانستند یکی از راه‌های کسب محبوبیت، کوتاه آمدن از مواضع سفت و سخت نظام است؟ آیا ایشان تنها شخصی بوده که این نکته را متوجه شده است؟ نخیر ما همه می‌دانستیم نه تنها حجاب بلکه اگر تمام شریعت هم به یکباره برداشته شود نظام فرونمی‌ریزد. اصلاً مگر نظیر خلق علی بن ابیطالب(ع) غصب شد عالم فروریخت؟ مگر وقتی خون سیدالشهدا(ع) به جوز و جفا بر زمین کربلا ریخت آسمان به زمین آمد؟ نخیر قرار نیست با انجام منکرات، زمین و آسمان به هم دوخته شوند. در سه‌گانه «زن، زندگی، آزادی» اصل اشعار بر محور آزادی می‌چرخد. آزادی است که باید محور زندگی ما قرار گیرد و زن خاستاً در مورد مسئله پوشش تنها یک مصداق از آن چیزی است که در مسئله آزادی طلب می‌کنیم. در این عنوان مسئله این نیست که برخی نوجوانان یا جوانان ما بر اثر تبلیغات یا غلبه فرهنگ و اندیشه غربی به قول آقای لاریجانی دچار شل‌دینی شده‌اند، بلکه این یکی از بنیادهای نظام اندیشه مدرن است که هیچ کس غیر از خود انسان حق ندارد برای انسان قانون بگذارد این آموزش که از آن به اصل اتونومی تعبیر می‌کنند مهم‌ترین قرائت دین در نگاه اغلب مدرن در ساحت تقنین شخصی و جمعی است. خدا در نگاه دینی ما علاوه بر اینکه خالق و رازق و غفار و رحمان و رحیم است، رب هم است، یعنی او است که باید ما را تربیت کند و به همین دلیل است که او امر و نهی کرده و معروف و منکر را معین می‌کند، او است که باید و نبایدها را در راستای تربیت انسان بیان می‌کند. اما در نگاه مدرن، این انسان است که برای خود تعیین تکلیف می‌کند و هیچ کس نه تنها نمی‌تواند برای او باید و نبایدها را تحمیل کند بلکه اصولاً حق و جایگاه چنین کاری را ندارد؛ اینجاست که انسان مدرن به وجه ربوبی الهی دست‌اندازی می‌کند. با بی‌حجابی چه نتایجی از نوع نظام فرونمی‌ریزد البته اگر منظور از نظام، دستگاه سیاسی مستقر باشد، ولی اگر نظام را کمی عمیق‌تر بفهمیم متوجه می‌شویم نظام معرفت دینی با این تفسیر از آزادی و زندگی فرومی‌ریزد. در این رخداد، کشف حجاب تنها یک کشف حجاب نیست بلکه جابه‌جا شدن نقطه کانونی حق بر تقنین و ملاک مشروعیت بایدها و نبایدها در نظام معرفت دینی و دست‌اندازی به وجه ربوبی حضرت حق است. آثار ارزشمندی که به‌بهترین نحو در طول سال‌های گذشته نگهداری شده و افراد بیشتری از برای وقف آثار قرآنی به این آستان مبارک ترغیب کرده همگی نشان‌دهنده این موضوع است که توجه به وقف کتاب و کتاب‌خوانی و کهن‌ترین کاربردهای وقف به شمار می‌رود و در نهایت، نخستین و متداول‌ترین نوع وقف، وقف قرآن بوده که از آن به عنوان «وقف مصاحف» نام برده می‌شود. از این نظر، باید به کهن‌ترین قرآن تاریخ‌دار در حرم مطهر رضوی اشاره کنم که «کوشود ابن املاس» در سال ۳۲۷ قمری، آن را وقف حرم مبارک امام هشتم(ع) کرده است.

روی در بهشت نوشته شده پاداش صدقه ۱۰ برابر است.

نکته‌ها

آیت‌الله مصباح یزدی

تفاوت‌های مشی و روش سلوکی علما

سیر تکاملی انسان یک سیر خطی نیست که در جهت‌بندی مشخص داشته باشد و ملاک کسی که به درجه بالایی برسد، قطعاً واجد همه درجات پایین‌تر باشد و بر اساس آن بتوان بزرگان را درجه‌بندی کرد و یکی را در صدر و بقیه را به ترتیب سلوکشان پس از او قرار داد، بلکه جهات روحی انسان، بسیار متنوع است.

تجلیات الهی برای اولیای خدا متنوع است. ممکن است کسانی در جهتی ترقی داشته باشند و ملاکا کسی که به درجه بالایی برسد، قطعاً واجد همه درجات پایین‌تر باشد و بر اساس آن بتوان بزرگان را درجه‌بندی کرد و یکی را در صدر و بقیه را به ترتیب سلوکشان پس از او قرار داد، بلکه جهاتی ترقی داشته باشند و افرادی در جهاتی دیگر. بنده بزرگانی را زیارت کردم که هر کدام و ویژگی‌های خاصی داشتند که عین آن ویژگی را نمی‌توان در فرد دیگر پیدا کرد. به عنوان نمونه آیت‌الله بهجت و آیت‌الله بیها، الدینی هر دو از بزرگان بودند، اما گاهی که هر دو برای شرکت در مراسمی مانند ختم صلوات دعوت می‌شدند، در همین مدت کوتاه شروع می‌شد تفاوت‌ها و اختلاف روش‌ها را در این دو بزرگوار مشاهده کرد، اما این بدان معنی نیست که حتماً یکی کامل‌تر از دیگری است. حتی گاهی چند نفر که زیر نظر یک استاد تربیت شده‌اند، در مشی و روش و منش با هم متفاوت هستند؛ مثلاً آیت‌الله بهجت، علامه طباطبایی و حاج شیخ عباس قوچانی هر سه از شاگردان آیت‌الله قاضی بودند، اما رفتارهای آنان با یکدیگر متفاوت بود، علامه طباطبایی درس فلسفه و تفسیر داشتند و حاج شیخ عباس قوچانی در همان نجف که تدریس فلسفه امری نامطلوب بود، در منزل خود به تدریس اسفار می‌پرداختند، اما آیت‌الله بهجت حتی یک درس در علوم عقلی نیز نگفتند و حتی در بحث‌هایشان استفاده نکردن از الفاظ فلسفی نمود داشت. حتی این بزرگان در روش‌های تربیت شاگرد و توصیه به افراد نیز با یکدیگر تفاوت داشتند، مثلاً علامه طباطبایی به کسی برنامه‌های متارتب نیز هم را توصیه می‌کردند که فرد با عمل به برنامه اول برنامه دوم را انجام دهد، در حالی که چنین روشی در خصوص آیت‌الله بهجت وجود نداشت و از سوی دیگر حضرت امام(ره) نیز به عنوان یکی از بزرگان، مشی و روشی کاملاً متفاوت از این بزرگواران داشتند، اما این اختلاف سلیقه‌ها به معنای تضاد نیست. نقطه مشترک بین این بزرگان با وجود اختلاف سلیقه در روش و مشی، باور به این مسئله است که انسان باید بندگی خدا کند و البته بندگی خداوند در عمل ممکن است در افراد مختلف متفاوت باشد؛ در زمینه تکامل، گاهی استعدادهای ذاتی و شرایط به‌گونه‌ای است که برای شخصی اقتضای یک نوع رفتار و برای دیگری اقتضای رفتار دیگری دارد.

نقطه نظر

حاج حسین ملک بزرگ‌ترین واقف حوزه کتاب

سالم حسین‌زاده، کارشناس مسئول تثبیت مالکیت و پیگیری حقوقی موقوفات آستان قدس رضوی در گفت‌وگو با قدس در زمینه اسناد و سوابق موقوفاتی مربوط به کتاب و کتاب‌خوانی گفته است: براساس بررسی اسناد و سوابق موقوفاتی در تشکیلات بارگاه مقدس حضرت رضا(ع)، بزرگ‌ترین و گسترده‌ترین موقوفه فرهنگی مربوط به حوزه کتاب و کتاب‌خوانی در آستان قدس رضوی، موقوفه «مرحوم حاج حسین آقای ملک» است. از وی هشت وقف‌نامه و حدود ۶۴ رقبه وقفی در آستان مبارک امام هشتم(ع) وجود دارد. و وقف‌نامه از آن تعداد، به طور اختصاصی مربوط به ساختمان موزه و کتابخانه ملی ملک در شهر تهران است، به‌گونه‌ای که در آن وقف‌نامه اشاره به منزل پدری وی در منطقه «بازارچلیبی سازها»ی تهران و مکان فعلی کتابخانه و موزه ملی ملک در شهر تهران واقع در میدان امام خمینی(ره) (میدان توپخانه سابق) شده است. علاوه بر این دو وقف‌نامه، در چهار وقف‌نامه دیگر متعلق به وی نیز به بخشی از درآمدهای رقبات وقفی متعلق به کتابخانه و موزه ملی ملک مبنی بر وقف این موارد به آستان قدس رضوی اشاره شده است. براساس این هشت وقف‌نامه، موقوفات مربوط از سال‌های ۱۳۱۶ تا ۱۳۴۸ هجری شمسی توسط وی، وقف آستان مبارک حضرت ثامن‌الحجج(ع) شده است. دربررسی اسناد و مدارک و سوابق موجود در تشکیلات آستان قدس رضوی علاوه بر موارد یاد شده، به برخی از موارد مرتبط با حوزه کتاب و کتاب‌خوانی و کتابخانه در آستان قدس رضوی هم برمی‌خوریم که شخص واقف را فرد نیک‌اندیش وصیت کرده پس از مرگش، تمامی اموال و منزل مسکونی شخصی اش فروخته شده و برای توسعه مقوله کتاب و کتاب‌خوانی، وقف آستان قدس رضوی شود. مانند مرحوم «حسین خان شیشه‌بُنه» که در سال ۱۳۴۴ شمسی وصیت کرده منزل شخصی اش واقع در منطقه قلعه وزیر تهران تهران است، به‌گونه‌ای که در آن وقف‌نامه اشاره به منزل پدری وی در منطقه «بازارچلیبی سازها»ی تهران و مکان فعلی کتابخانه و موزه ملی ملک در شهر تهران واقع در میدان امام خمینی(ره) (میدان توپخانه سابق) شده است. علاوه بر این دووقف‌نامه، در چهارووقف‌نامه دیگر متعلق به وی نیز به بخشی از درآمدهای رقبات وقفی متعلق به کتابخانه و موزه ملی ملک مبنی بر وقف این موارد به آستان قدس رضوی اشاره شده است. براساس این هشت وقف‌نامه، موقوفات مربوط از سال‌های ۱۳۱۶ تا ۱۳۴۸ هجری شمسی توسط وی، وقف آستان مبارک حضرت ثامن‌الحجج(ع) شده است. دربررسی اسناد و مدارک و سوابق موجود در تشکیلات آستان قدس رضوی علاوه بر موارد یاد شده، به برخی از موارد مرتبط با حوزه کتاب و کتاب‌خوانی و کتابخانه در آستان قدس رضوی هم برمی‌خوریم که شخص واقف را فرد نیک‌اندیش وصیت کرده پس از مرگش، تمامی اموال و منزل مسکونی شخصی اش فروخته شده و برای توسعه مقوله کتاب و کتاب‌خوانی، وقف آستان قدس رضوی شود. مانند مرحوم «حسین خان شیشه‌بُنه» که در سال ۱۳۴۴ شمسی وصیت کرده منزل شخصی اش واقع در منطقه قلعه وزیر تهران تهران است، به‌گونه‌ای که در آن وقف‌نامه اشاره به منزل پدری وی در منطقه «بازارچلیبی سازها»ی تهران و مکان فعلی کتابخانه و موزه ملی ملک در شهر تهران واقع در میدان امام خمینی(ره) (میدان توپخانه سابق) شده است. علاوه بر این دووقف‌نامه، در چهارووقف‌نامه دیگر متعلق به وی نیز به بخشی از درآمدهای رقبات وقفی متعلق به کتابخانه و موزه ملی ملک مبنی بر وقف این موارد به آستان قدس رضوی اشاره شده است. براساس این هشت وقف‌نامه، موقوفات مربوط از سال‌های ۱۳۱۶ تا ۱۳۴۸ هجری شمسی توسط وی، وقف آستان مبارک حضرت ثامن‌الحجج(ع) شده است.

محمد حسین مروج کاشانی | روحیه احسان و نیکوکاری، خیرخواهی و نوع‌دوستی در قالب سنت حسنه وقف و انجام امور خیریه و عام‌المنفعه یکی از دلایل شکوفایی فرهنگ و تمدن اسلامی است. در این زمینه اگر نگاهی به تاریخچه وقف کتاب بیندازیم، متوجه می‌شویم وقف کتاب از همان آغاز صدر اسلام شاید رایج‌ترین نوع وقف در میان مسلمانان بوده و به عنوان یک عمل خیرخواهانه و سنت نیکو و پسندیده در شمار صدقه جاریه و باقیات‌الصالحات به حساب می‌آمده، ضمن اینکه پاداش و اجر فراوان اخروی و نام نیک و جاودانگی یاد و خاطره واقف را هم به همراه داشته است.

در بررسی اسناد موقوفاتی متعلق به بارگاه مطهر حضرت رضا(ع) نیز این حقیقت به‌وضوح مشاهده می‌شود که واقفان نیک‌اندیش در دوره‌های مختلف، تفکر و حساسیت خاصی درباره توجه به اهمیت وقف کتاب و ترویج کتاب‌خوانی در این آستان مبارک داشته‌اند. در همین زمینه «سالم حسین‌زاده»، کارشناس مسئول تثبیت مالکیت و پیگیری حقوقی موقوفات آستان قدس رضوی معتقد است وقف کتاب، تنها وقف چند جلد از تألیفات اشخاص گوناگون نیست، بلکه با ارتقای دانش، آگاهی، علم و پیشرفت یک جامعه و توجه به نسل‌های آینده، سروکار دارد. در ادامه به مناسبت هفته کتاب و کتاب‌خوانی، بخش‌هایی از سخنان وی در گفت‌وگو با خبرنگار ما را می‌خوانید.

■ **فصل «شانزدهم» از فصول بیست‌وشش‌گانه موقوفات آستان قدس رضوی**

توجه به سرنوشت جامعه اسلامی و مسلمانان از یک طرف و توصیه اسلام و آموزه‌های حضرات معصومین(ع) درباره علم‌آموزی و نشر و گسترش دانش از طرف دیگر، موجب شده مسلمانان در طول تاریخ اسلام همواره به عمل شایسته و عام‌المنفعه وقف کتاب و حفظ آثار علما و فرهیختگان و رساندن آن به نسل‌های آینده به عنوان یکی از مصادیق باقیات‌الصالحات و سنت‌های حسنه بنگرند و همین نگرش یکی از دلایل کسب نتایج و عملکرد شایسته در جوامع اسلامی در زمینه ترویج علم و فرهنگ و پیشرفت امت اسلامی تاکنون بوده است. مطالعه وقف‌نامه‌های مربوط به کتاب، موجب رسیدن به آگاهی‌های تاریخی بسیاری در این زمینه شده و نشر آن‌ها، زوایای تاریخی بسیاری را روشن خواهد کرد. بطوری‌که بر اینکه این کار در تاریخ اسلام، سهم عمده‌ای در پیدایش کتابخانه‌های گوناگون داشته و بیشتر کتاب‌های خطی اسلامی موجود در کتابخانه‌های جهان، نتیجه همین عمل خداپسندانه مسلمانان بوده است.

دربررسی اسناد و سوابق موقوفاتی مربوط به کتاب و کتاب‌خوانی در دوره‌های گذشته در تشکیلات آستان قدس رضوی به برخی از این موقوفات در شهر مشهد برمی‌خوریم، از جمله موقوفه «بلداش بیک» مربوط به سال ۱۱۵۸ هجری قمری (دوره افشاریان)، موقوفه «عبدالمجید خان» مربوط به سال ۱۲۱۲ قمری (دوره قاجاریه)، موقوفه «مهدی قلی خان قرائی» مربوط به سال ۱۲۸۹ قمری (دوره ناصرالدین شاه قاجار) و... در همه این وقف‌نامه‌ها به صراحت بیان شده بخشی از درآمدهای موقوفه، صرف امور کتابخانه و مایحتاج آن، خرید کتاب و... در کتابخانه آستان قدس رضوی شود. به غیراز این موارد، موقوفات دیگری هم مربوط به کتاب، کتاب‌خوانی و کتابخانه در اسناد و مدارک موقوفاتی آستان قدس رضوی وجود دارد. در موقوفه مرحوم «سیدعلیمحمد وزیری» (مربوط به سال ۱۳۶۶ شمسی) اشاره شده منزل مسکونی وی و کتاب‌های خطی و چاپی به همراه مستغلات دیگری در جنب ساختمان کتابخانه، وقف آستان قدس رضوی شده است. برخی از واقفان دیگر هم در شهر یزد به تبعیت از وی، املاک و اموال خود را به عنوان «رقبات معین» برای سیدعلیمحمد وزیری) تقدیم کرده‌اند. مانند موقوفه «مهدی فهیمی هنزائی» (مربوط به سال ۱۳۶۶ شمسی)، موقوفه «مرحومه خانم‌رقیه عرب هادوی» (مربوط به سال ۱۳۷۴ شمسی) و موقوفه «عزیزالله رضوانی مروست» و.... ■ **کتابخانه‌های ثابت و سیار**

استان کرمان هم از جمله مناطقی است که موقوفاتی مربوط به آستان قدس رضوی در زمینه کتاب و کتاب‌خوانی و کتابخانه در آن وجود دارد. در این زمینه، پنج کتابخانه ثابت و سه کتابخانه سیار که به نام‌های کتابخانه‌های حضرت امام رضا(ع) و حضرت جواد‌الائمه(ع) نام‌گذاری شده‌اند، وجود دارد. این کتابخانه‌ها شامل کتابخانه‌های متعلق به «مرحوم شیخ ابوالقاسم هرندی» (مربوط به سال ۱۳۴۹ شمسی)، «سید یحیی مرتضوی» (مربوط به سال ۱۳۶۴ شمسی)، «حاج عباس امین» در شهر انار استان کرمان (مربوط به سال ۱۳۷۴ شمسی)، کتابخانه حضرت جواد‌الائمه(ع) شهر رفسنجان و کتابخانه حضرت امام‌رضا(ع) در شهر کرمان (مربوط به سال ۱۳۷۴) هستند.

همچنین سه کتابخانه سیار در شهرستان‌های رفسنجان، راور و شهر یزد (این موقوفه سیار در شهر یزد مطابق تشکیلات اداری و سازمانی، زیرمجموعه حوزه موقوفات استان‌های یزد و کرمان در آستان قدس رضوی قرار دارد)، خدمات‌رسانی در حوزه کتاب و کتاب‌خوانی در مناطق کم‌برخوردار استان کرمان را انجام می‌دهند.

شهرستان بروجرد هم از دیگر مناطقی است که موقوفه‌ای از آستان قدس رضوی در حوزه کتاب و کتاب‌خوانی در آن وجود دارد. در این زمینه باید به کتابخانه «حاج شیخ محمد بروجردی» در این شهر اشاره کنم که در سال ۱۳۶۸ شمسی با چهار باب عمارت و منزل اختصاصی وی به همراه کتاب‌های خطی و چاپی متعددی، وقف آستان قدس رضوی شد. از وقیات معین این کتابخانه نیز واگذاری یک باب منزل مسکونی توسط یک بانوی واقف و نیک‌اندیش به نام «تراب‌ایی گودرزی» است که برای توسعه کتابخانه یاد شده در نظر گرفته شده است. همچنین موقوفه «حاج شیخ صادق خزعلی» در سال ۱۳۶۷ شمسی شامل دو باب دکان هم از دیگر وقیات معین کتابخانه «حاج شیخ محمد بروجردی» در سفر به شهرستان شوشتر استان خوزستان می‌توانیم سراغ موقوفه‌ای از آستان قدس رضوی در حوزه کتاب و کتاب‌خوانی برویم، یعنی کتابخانه «حاج شیخ محمد تقی شوشتری» که توسط وی و خانواده‌اش در سال ۱۳۷۴ شمسی به اتمام تمامی کتاب‌های خطی و چاپی متعدد وقف آستان قدس رضوی شده است.

شهر «سوق» از توابع شهرستان «دهدشت» واقع در استان کهگیلویه و بویراحمد است. آنچه سبب ارتباط نام این شهر با موضوع مورد بحث ما می‌شود، توجه به وقف کتاب در موقوفه «سید علی موسوی سوق» است. این شخص کی از جانبازان گرانقدر دوران هشت سال دفاع مقدس است که منزل مسکونی خود با تمامی موارد ارزشمند دیگر از جمله کتاب‌ها و اشیای قدیمی و اسناد مربوط به انساب و سادات مدفون در منطقه جنوب غربی کشور در شهر سوق را در سال ۱۳۹۷ وقف آستان قدس رضوی کرده است.

شهرستان طبس استان خراسان جنوبی هم ازجمله مناطقی است که می‌توان نشانه‌ای از توجه و همت آستان قدس رضوی مرتبط با حوزه کتاب و کتاب‌خوانی در آن یافت. در منطقه «محمدآباد» این شهرستان، کتابخانه‌ای متعلق به آستان مقدس حسین بن موسی الکاظم(ع) وجود دارد که از جمله کتابخانه‌های تشکیلات و نهادهای وابسته به آستان قدس رضوی است.

در خارج از کشور و در عرصه وقف برای تشکیلات آستان قدس رضوی در مقوله کتاب و کتاب‌خوانی و کتابخانه هم اقداماتی توسط واقفان و نیک‌اندیشان و فرهیختگان این حوزه انجام شده است. مانند نیات و اقدامات یک شخصیت و واقف هندی به نام «راجه محمد امیرخان» که در سال ۱۳۶۸ شمسی در صنعت چاپ و نشر طی قرون گذشته به‌وجود آمده تا خلاقیت‌هایی که در چاپ این کتاب آسمانی به کار

نگاهی به برخی از موقوفات مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در آستان قدس رضوی

از شوشتر تا لکهنو پای کار وقف کتاب

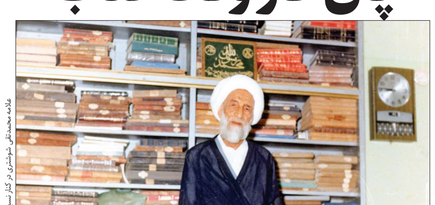

خانه موقوفه حاج شیخ محمد تقی شوشتری

رفته را مرور کرد. هم نوع قرآن از خطی یا چاپی با کتاب‌آرایی‌های متنوع و زیبا در موزه و کتابخانه آستان قدس رضوی به نمایش درآمده است. آثار ارزشمندی که به‌بهترین نحو در طول سال‌های گذشته نگهداری شده و افراد بیشتری را برای وقف آثار قرآنی به این آستان مبارک ترغیب کرده همگی نشان‌دهنده این موضوع است که توجه به وقف کتاب و کتاب‌خوانی و به طور خاص وقف قرآن در این بارگاه مقدس از پیشینه تاریخی کهن و غنی برخوردار